

ANBLADET

Nr 107 ISSN 0280-0993 JANUARI 2014

Organ för
NORRTÄLJE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Gott Nytt 2014 alla läsare

Vädrets makter är sannerligen outgrundliga! Förra årets vinter gav oss snö i överflöd. Ovanstående bild är tagen på årets sista dag 2013. Inte en snöflinga så långt ögat når. En typisk höstbild skulle man kunna säga. Fotot är taget utåt kyrksjön nedanför Länna kyrka.

I din hand har du nu årets första Anblad. Som vanligt är det en mix av föreningsnytt, vad som är på gång inom släktforskarrörelsen och litet längre artiklar. Saknar du någon typ av artiklar i Anbladet? Hör då av dig till redaktören. Tillsammans kan vi anpassa föreningstidningen efter olika önskemål. Tills vi ses igen, ha det så bra - Urban Johansson

Anbladet utkommer med 3 nummer per år och utges av Norrtälje Släktforskarförening.

Tidningens adress: Box 280,
761 23 Norrtälje.

Hemsida: www.norrtelje-sff.se

Webmaster: Björn Bergström
webmaster@norrtelje-sff.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Urban Johansson

Tidningen ingår i NSFF:s medlemsavgift, f. n. 150 kr/år.

Bankgiro: 459-5724

Manus och idéer till artiklar kan insändas till tidningen under ovanstående adress. Artiklar och citat ur tidningen får användas efter angivande av källan.

Helårsprenumeration: 100 kr.
Enstaka exemplar av tidigare nummer kan köpas för 30 kr/st.

I NSFF:s styrelse ingår:

Ordf. Urban Johansson
Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 070-692 48 36

Kassör Sven-Olof Gahnström
Stockholmsv. 24B, 761 43 Norrtälje
Tel: 0176-124 56

v. ordf. Sven Mohlne
Åkerö Västergården 116,
761 94 Norrtälje, Tel: 0176-414 90
Sekr. Willy Menander

Asplundsv. 18, 760 10 Bergshamra
Tel: 0176-261 255

Klubbmäst. Birgit Söderman
Malsta-Ekebyv. 82, 761 71 Norrtälje. Tel: 0176-228 081

Suppl. Bo Schylander
Rosengårdsvägen 123, 186 33 Valentuna Tel: 08-511 740 15

Suppl. Ann-Marie Alfredsson
Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 0176-266 280

Ordföranden har ordet

Kära medlemmar och läsare! Ett nytt år har trätt in på scenen. Vi skriver nu 2014 med eller utan färskna nyårslöften i bagaget.

Någon vinter att tala om har det inte varit i våra breddgrader ännu. Personligen sörjer jag inte detta väderförhållande så mycket. Dels slipper jag skotta själv dels behöver jag inte bli utsatt för kommunens usla snöröjning i vår stad.

Släktforskningen påverkas dock inte så mycket av olika väderleksförhållanden. Norrtälje stadsarkiv har många besökare året om i sin forskarsal, låt vara med en nedgång under juni-juli.

Initialt står dock årsmötet för dörren. Detta är NSFF:s högsta beslutande organ och skall således fatta beslut om föreningens verksamhet. Den vid samma tillfälle valda styrelse skall sedan under verksamhetsåret utföra årsmötets intentioner.

Det är därför i högsta grad nödvändigt att du som medlem kommer på årsmötet för att göra din stämma hörd.

Tillsammans formar vi vår förenings verksamhet.

Väl mött på kommande möten!

Urban Johansson

Bra sagt!

Män är levande varelser med två ben och åtta händer.
Jayne Mansfield

Jag visste inte vad lycka var förrän jag gifte mig. Och då var det för sent.
Max Kaufmann

Till en början var vårt äktenskap mycket lyckligt. Men sen, på vägen hem från kyrkan...
Henny Youngman

En liten skuld är en sten surrad med rep runt halsen, en stor skuld är ett berg som man kan gå upp på för att kika litet på utsikten.
Refaat El-Sayed

Skänk mig livets överflöd - och jag kan undvara det nödvändigaste.
Oscar Wilde

Efterlysningar

L. Herräng eventuellt i Roslagen

I Anbladet nr 106 efterlyste Gunnar Jansson på Åland Per Ersson Eklund, som skulle ha flyttat till Herräng i Roslagen.

Jan-Olof och Annika Ivarsson har nu kunnat visa varför Gunnar inte har återfunnit familjen i Herräng, Häverö socken.

L. Herräng står för Herräng i Långbro rote i Brännkyrka socken. Vi hoppas att familjen kan spåras med de nya uppgifterna.

Valår i år

Eftersom Sveriges folk går till val i år för att välja representanter till riksdag, landsting och kommuner, kan det kanske vara på sin plats att påminna om den gamla ständsriksdagens avskaffande 1866. Denna hade ju vid mitten av 1800-talet blivit helt otidsenlig. Många nya befolkningsgrupper hade uppstått, som inte hade något säte i något av de fyra stånden adel, präster, borgare och bönder. Ständsriksdagen var också en trögärdad organisation - tre av fyra stånd måste ställa sig bakom ett lagförslag för att det skulle gå igenom, samtliga när det gällde grundlagsändringar.

Regeringen leddes av friherre Louise De Geer och hans förslag syftade till att skapa en tvåkammarsdag där makten i 2:a kammaren skulle ligga hos bönder och medelklass medan de övre samhällsskikten skulle dominera i 1:a kammaren. Med de krav som ställdes för valbarhet till 1:a kammaren (förmögenhet och årsinkomst) kunde De Geer lotsa igenom ett förslag som i stort sett bibehöll den gamla odemokratiska samhällsordningen.

Metiser i ny databas

I oktober 2013 besökte vi delstaten Alberta i Canada och hälsade på goda vänner i S:t Albert nära Edmonton. Vi gjorde då en 230 mil lång resa med bil i Klippiga bergen. Naturen var fantastisk med höga berg, turkosblå sjöar och snöiga glaciärer.

Vi besökte också flera fina museer som berättade om ursprungsbefolkningen i Alberta och British Columbia dvs Cree, Blackfoot och Assiniboine.

Nyligen fick också ytterligare en "folkstam" samma status som indianerna i Canada genom ett tillägg i konstitutionen, nämligen Metiserna. Dessa hade ursprungligen oftast en indianska till mor och en fransman till far, men även irländare och skottar är vanliga på den manliga

sidan. Metiserna var ofta anställda av Hudson Bay Company som pälsjägare, men när detta företag upphörde med pälsjakt försörjde de sig även fortsättningsvis till stor del på jakt och fiske.

I S:t Albert finns ett eget museum för denna speciella kultur, The Métis Resource Centre, etablerat 1991. S:t Albert var en av de första städer som metiserna slog sig ner i och många vägar, parker och skolor har namn efter prominenta Metiser.

Man har också börjat bygga upp en genealogisk databas och hjälper till med släktforskning för att klarlägga om en person har anfäder som är Metiser och hur långt tillbaka i tiden detta släktskap går. Arkivet innehåller över 100 hyllmeter handlingar med muntliga uppteckningar, personliga handlingar, fotografier etc.

Bilden visar Metiser på en dansuppvisning. Deras musik och danser är starkt influerade av irländsk och skotsk jig. Fiol och gitarr är viktiga instrument i deras musik.

Det unga dansparet i mitten stal hela publikens hjärtan.

Lägg märke till Metisernas egen flagga i blått och vitt. Den ger onekligen en viss association för en svensk!

Foto: U.J.

På tapeten

Säg din mening!

Söndagen den 23 februari är det dags för föreningens Årsmöte. Detta är ett bra tillfälle att göra sin stämma hörd om föreningens verksamhet.

Styrelsen brukar lägga ett diskussionsförslag som årsmötet sedan får diskutera, revidera och komplettera. Litet olika förslag har kommit in från olika håll, som redovisas nedan. Titta på förslaget och kom sedan till årsmötet och säg din mening. Det är viktigt att styrelsen får veta vilka önskemål medlemmarna har.

Mars Inga Gustavsson bjuder in till föreläsning av Jan-Olov Ivarsson om bruk i Roslagen. Vi träffas i Västerternäs IOGT-NTO-lokal, Väddö.

24 maj Besök hos Vätö hembygdsförening i Folkets Hus i Harg. Claes Lund och Kenneth Lundgren berättar om hembygdsföreningens omfattande verksamhet.

Mingelträff i stadsarkivets lokaler. Kortare anföranden och tid för diskussion, samvaro och fika.

Bo Lindberg, pensionerad överläkare vid förlossningsavdelningen på akademiska sjukhuset i Uppsala berättar om mödradödlighet, barnsängsfeber mm i Vätö församling från 1652 till 1903.

Ted Rosvall, berättar om sin medverkan i TV-programmet Vem tror du att du är?

Är du sugen på något särskilt studiebesök eller skulle du vilja höra någon speciell föredragshållare - inom vettiga ekonomiska ramar försöker vi tillgodose olika önskemål.

Årsmötet kommer också att behandla ett förslag till reviderade stadgar för föreningen på förslag av revisorerna på föregående årsmöte.

Ett av revisorernas förslag var att föreningens webbmaster skulle ingå i styrelsen.

Välkomna på årsmötet!

Styrelsen

Nyheter på Stadsarkivet

Norrtälje stadsarkiv har införskaffat två nya DVD-skivor av stort intresse för släktforskare.

Begravda i Sverige, 2

Ett samarbetsprojekt mellan Sveriges kyrkogårdsförvaltning och Sveriges Släktforskarförbund. 670 församlingar eller samfälligheter av totalt 800 har lämnat uppgifter till förbundet för att sammanställa denna skiva. Drygt 6,4 miljoner begravda på bortåt 3000 kyrkogårdar ingår. I tid sträcker sig uppgifterna från ett hundratal begravda på 1600-talet och sedan i ökande antal fram till våren 2012.

Vallonskivan 4.0

Utgiven 2013 av Sällskapet Vallonättlingar. skivan innehåller person- och släktuppgifter för vallonättlingar, deras familjer och närmaste släktingar i Sverige.

Skivan är en kraftig utökning från föregående version och innehåller uppgifter om närmare 120 000 personer.

Urvalet baseras på ca 120 kända vallonnamn och omfattar i huvudsak personer födda på 1600-1800-talen.

Emigrantinstitutet läggs ned

I Släkthistoriskt Forum nr 5 2013 bekräftas det som varit på gång länge rörande Emigrantinstitutet i Växjö - institutionen läggs ned!

Färre besökare beroende på en ökad digitalisering av arkivhandlingar samt minskade ekonomiska anslag från Växjö kommun och Landstinget Kronoberg är huvudorsakerna. Stiftelsens ordförande Harald Runblom är försiktigt optimistisk om verksamhetens fortbestånd. Möjligtvis kan verksamheten flyttas till Göteborg och Emigranternas hus.

Detaljbeslut om nedläggningens genomförande skall tas i december 2013.

Nu är vi uppe i 51 namn i NSFF:s digitala forskarförteckning på hemsidan. Lämna dina uppgifter du med!

Skriv ut blanketten på vår hemsida och skicka in till föreningen. Du behöver inte ha forskat länge för att lämna uppgifter. Alla bidrag är värdefulla.

*Gott Nytt Forskarår 2014
tillönskas alla läsare!*

Bauer, A, Peinerud, E m fl: **Vårt Grovstanäs. Historia och nutid, minnen och anekdoter**, Holland 2013, 200 sid.

Boken speglar framväxten av Grovstanäs sommarstugeområde, men ger också en helhetsbild historiskt och kulturellt med byggnadshistoria och geografi.

Utgivare är den samfällighet som nu driver och nyttjar området. Bildmaterialet är mycket rikt, vilket förstärks av ett mycket bra tryck.

Boken är inte så lätt att få tag i, men kan läsas på Norrtälje stadsarkiv.

Landberg, L, huvudredaktör: **Pythagoras. Norrtälje Sweden**, Tierp 2013, 144 sid.

Beskriver fabriken tillkomst 1898 och utveckling fram till den slutliga nedläggningen 1979. Industrimuseets chef Erika Grann säger i förordet att boken är tänkt att fungera som ett förlängt och fördjupat besök på museet eller en spännande förberedelse inför ett besök.

Skrifter har tidigare publicerats om museet och även om dess arkiv, men nya rön har kommit fram genom intervjuer och djupare arkivstudier. En intressant fortsättning på de tidigare skrifterna således.

Eriksson, T: **Lännabygden. Bergshamra by; ägarförhållanden. Gästgiveri och hållskjuts. Kvarnen**, Tryck&Data i Roslagen AB 2013, 32 sid.

Lännabygden utges av Länna hembygdsförening. Temanummer om Bergshamra by där bl a uppsatsen om gästgiveriet i Bergshamra är intressant.

Samtliga artiklar innehåller också personhistoriska uppgifter.

Lund, C: **En berättelse om Vätös småbåtsbyggerier**, 2013, 92 sid. Utgiven av Vätö hembygdsförening

Skriften är en mycket ambitiös genomgång av alla Vätös större och mindre småbåtsvarv och båtbyggerier. Här kan nämnas Rosättra, Forslunds, Norrvikens och Karlsro båtvarv. Det sistnämnda varvet också omskrivet i Anbladet nr 103. Ett omfattande bildmaterial förhöjer läsningen.

Roslagens Sjöfartsminnesförening: **Rospiggen 2014**, Stockholm 2014, 130 sid.

Roslagens Sjöfartsminnesförening fortsätter oförtrutt sitt arbete med att dokumentera och tillgängliggöra Roslagens sjöfartshistoria. Museet, som är ett Norrtälje kommuns mest pedagogiska och sevärda har byggts ut under de senaste åren.

2014 års årsbok är av samma goda kvalitet som alltid. Duktiga skribenter och ett fantastiskt bildmaterial ger ett högt läsvärde. Här finns uppsatser om olika fartyg, varvet i Mora, Bergshamra, skärgårdens förändring och mycket mer.

Boken kan beställas via föreningens hemsida: www.sjofartsmuseet.se men finns också till läsning i Norrtälje stadsarkivs referensbibliotek.

PRESSGRANNAR

Hans Gillingstam får medalj

Av Anropet nr 4 2013 framgår att NSFF-medlemmen och genealogen fil dr Hans Gillingstam har tilldelats 2013 års Monteliusmedalj av Svenska Fornminnesföreningen. Medaljen utdelas för ”framstående insatser på föreningens intresseområden, främst arkeologisk forskning, men även den yttre kulturminnesvården och museiväsendet”.

En mycket värdig mottagare av denna utmärkelse! Norrtälje Släktforskarförening bugar och bockar!
U.J.

Leufsta Bruksarkiv

I samma nummer av Anropet som ovan finns också en blänkare om Leufsta Bruksarkiv, som kan vara av stort intresse för NSFF:s medlemmar.

Arkivet ligger i Lövestabruk i norra Uppland och förvarar handlingar från de flesta av de norduppländska bruken, såsom Leufsta, Österby och Gimo bruk.

Här finns även företagsarkiv med koppling till bruksföretagen samt föreningsarkiv, byarkiv och personarkiv med koppling till Lövestabruk. Sammanlagt förvaras här 35 arkivbildare med ett gemensamt bestånd av ca 500 hyllmeter. Arkiven är sökbara på arkivets hemsida www.leufstabruksarkiv.se

Tilläggas kan att arkiven efter Skebo bruk, Edsbro masugn och Herrängs gruvbolag förvaras på Norrtälje stadsarkiv.

Postgången till Senneby

För äldre tiders postförsändelser anlätades kurirer som befördade post från en ort till en annan. Genom en kunglig förordning år 1636 fastställdes att postgång skulle utövas en gång i veckan mellan städer och ut i landets betydande orter. Denna förordning utgör tillkomsten av kungliga postverket och bildade början till det moderna postväsendet. Ansvar för postgången ålades bönderna. Det fastställdes att lämpliga s. k. posthemman skulle åta sig ansvaret för transport, förvaring och fördelning av post från posthemman till posthemman. Även en viss personbefordran förekom. Genom de regelbundna turerna från Stockholm till Gamla Grisslehamn, för vidare befordran till Finland via Åland, gynnades även Väddö av den fastställda förordningen. Väddö poststation låg från början av 1600-talet i Ortalabruk.

Efter gammalt hade varje by sin egen postgångsordning. Troligen bestämdes på bystämma vilken skulle ha ansvaret som postombud. Senneby postombud fick då en gång i veckan ta sig till Ortala för att hämta post. Säkert fanns nog möjligheten att anlita en kurir som ersättare.

Efter att bilismen i början av 1920-talet övertog transportansvaret för postgången kom postförsändelser på ett väsentligt sätt att förbättras och utökas. Här lades grunden för den moderna postgången.

Sedan poststationen blev flyttad till Elmsta någon gång i början på 1920-talet, mejeriet tillkommit i Elmsta samt postbil utgick från Björkö till Elmsta, blev postgången ut till byarna mycket enklare och post erhöles sex dagar i veckan.

Varje by hade sin egen postväska som på olika sätt blev fraktad till och från poststationen i Elmsta. Från Senneby var det så ordnat att bönderna som varje morgon körde mjölken till mejeriet i Elmsta ansvarade för att postväskan, som hade hämtats från den gård som var ansvarigt postombud, blev upphängd på anslagstavlan vid Södersund på därför avsedd krok. Postbilen från Björkö hämtade sedan under tidig förmiddag postväskan för vidare transport till Elmsta poststation. På poststationen blev väskans innehåll av försändelser från Senneby utbytt mot försändelser till Senneby. När så postbilens alla byväskor var fyllda med för varje by tillhörande post återvände den till Björkö. Vid Södersunds anslagstavla återhängdes Sennebys postväska på den avsedda kroken.

Postväskan avhämtades sedan från Södersund av någon i byn boende – ej från någon bondgård, de hade ju ansvaret till Södersund – att föras till postombudets gård, där sedan försändelserna fördelades på respektive hushåll. På den gården fick sedan var och en hämta sin post. Själv har jag minne av att posten hämtades

i Viktor Jans och Gustaf Vesterbergs gårdar. På ett bord i farstun låg posten upplagd till byns olika hushåll. Den gamla postväskan av kraftigt läder och försedd med hänglås, tjänstgör idag som åldermansväska innehållande byalagets handlingar.

Denna postordning dröjde sig kvar till slutet av 1930-talet då den ersattes av separata postlådor för varje hushåll. Den nya postgången med för varje hushåll egen postlåda, sträckta sig fram till vägskalet mitt i byn. Här hade även de som bodde bortom byn sina postlådor. Den nya postgångens utövare hade yrkesbenämningen ”lantbrevbärare”.

Vår första lantbrevbärare var cykelburen och boende i Ortala. Vi kallade honom för post-Eriksson. Han framförde posten i ur och skur till allas belåtenhet. Värdeförsändelser lämnades personligen, som tack bjöds på kaffe. Från mitten av fyrtiotalet blev lantbrevbäraren bilburen och postgången blev därav utsträckt till Lindskroken i Senneby-Nor. Gårdarna bortom byn fick därmed sin postlådor i närheten av sitt boende.

Efter att vägarna Senneby-Östernäs hade blivit sammankopplade fick postgången en naturlig körslänga genom byarna. Hopkopplingen av vägarna 1948, blev till en mycket uppskattad genomfart. Sedan ett antal år tillbaka har vi likartad postgång med städer och tätorter då vi erhåller morgontidningarna senast före klockan halv sex varje morgon och övriga postförsändelser på förmiddagen fem dagar i veckan.

Thure Herbertsson

Ändring av stadgar

En viktig punkt på NSFF:s årsmötes dagordning den 23 februari är ändring av föreningens stadgar.

Vid förra årsmötet föreslog föreningens revisorer ett par punkter i stadgarna som borde ses över.

Styrelsen ansåg att förslagen var väl underbyggda och har därför gjort en fullständig genomgång av de stadgar som antog 1978.

För att medlemmarna skall ha möjlighet att komma med synpunkter på förslaget bifogas såväl de nu gällande som det nya stadgeförslaget i detta utskick.

Studera båda skrivningarna och tag tillfället i akt att komma med förslag och synpunkter den 23 februari. Årsmötet börjar kl. 14.00. Vi träffas som vanligt på IOGT-lokalen i Norrtälje.

Slakten i Amerika

Den 20 november 2013 föreläste Anna-Lena Hultman i Norrtälje stadsbibliotek om hur man finner sina utvandrade släktingar i Amerika. Föreläsningen, som var ett samarbete mellan Medborgarskolan i Norrtälje och Norrtälje Släktforskarförening samlade ett trettiotal åhörare. I två timmar gav Anna-Lena de församlade åhörarna massor av värdefulla tips om hur man skall gå till väga för att hitta de många gånger svårfunna släktingarna. Hon har dessutom givit ut en handbok i emigrantforskning tillsammans med Ted Rosvall, som kan köpas via Släktforskarförbundet.

Börja i Sverige

Innan man börjar söka sina släktingar i Amerika bör man gå igenom de källor som finns i Sverige. På Emigrantinstitutet i Växjö, numera tyvärr nedlagt, finns mikrofilmade svensk-amerikanska tidningar och kyrkböcker, som kan ge värdefull information. Även bouppteckningar kan vara värdefulla, eftersom de redovisar utvandrade, arvsberättigade släktingar.

Utvandrarkontrakt, upprättade i Sverige av agenter, som sålde resor, fungerade som biljett över Atlanten. Sådana är inte så lätta att komma över, eftersom utvandranden ju tog detta med sig på sin resa. 1890 kostade en biljett till Amerika ca 125 kr. I passagerarlistorna, upprättade av Poliskammaren, finns numret på biljetten eller kontraktet upptaget. Sådana började föras 1869 och de finns sökbara i databasen Emigranten populär på Cd-skiva.

Utresor från Sverige gick i allmänhet från Göteborg, men också från Malmö, Norrköping och Helsingborg vanligtvis till Hull i England och därifrån med tåg till Liverpool. Från Liverpool åkte man till New York eller någon annan hamn i Amerika. Även Oslo och Köpenhamn var stora utvandringshamnar för svenska emigranter.

Fortsätt i Amerika

De svenska församlingarna i Amerika hade ofta en svensk präst som ledare. På Emigrantinstitutet finns ett register över alla registrerade svenskar i dessa kyrkböcker med hänvisning till någon av de 2000 mikrofilmerna där man får leta vidare. Detta register är svåråtkomligt eftersom Emigrantinstitutet är stängt. Anna-Lena kan dock göra enstaka sökningar i detta om man vänder sig till henne med en förfrågan. Maila i så fall till konkordia@konkordia.se. Kyrkböckerna omfattar tiden 1840-tal till i vissa fall fram till 1970-talet.

Svensk-amerikanska tidningar finns också filmade på Kungliga Biblioteket. Också genom Emiweb kan man få tillgång till amerikanskt material till en kostnad av 500 kr/år.

Andra viktiga amerikanska källor är Ellis Island one

step med uppgifter för de emigranter som kom till New York under tiden 1892-1924. Amerikanska folkräkningar (census), som gjordes vart 10:e år är viktiga källor i jakten på utvandrade anfäder. Den bästa och mest innehållsrika, enligt Anna-Lena, är den som gjordes 1900. Den sista folkräkningen som är släppt för forskning, är från 1940.

En motsvarighet till vår egen dödslista är Social Security Death Index. Den redovisar döda från 1935 till idag. Anna-Lena rekommenderade också mormonernas databaser, Family search, där man kan söka utan kostnad. Har man tur kan man i Find a grave hitta sina släktingars gravstenar. Sökningen är gratis.

Som vanligt får man googla på de olika adresserna för att hitta fram till den helt korrekta adressen på Internet. U.J.

Anna-Lena har en mycket gedigen kunskap om hur forskning efter våra utvandrade släktingar går till. Ett par gånger om året åker hon också till USA, för att lära amerikaner med svenskt ursprung, att hitta sin släkt i det gamla landet.

Foto: U.J.

Jourhavande släktforskare

onsdagar mellan kl. 10-12 på Norrtälje stadsarkiv.

Anmäl gärna din ankomst till arkivet.

Med Örnen mot polen

Den 16 oktober föreläste aeronauten Pelle Signal om ingenjör S A Andréés försök att från Danskön på Svalbard med en vätgasballong flyga över Arktis för att kasta ned en svensk flagga när de passerade Nordpolen. Ett 25-tal personer hade kommit för att lyssna på Pelle, som själv gjort många uppstigningar med varmluftsballong. Hans stora kunskaper inom området genomsyrade hela föredraget. De många frågorna vid det efterföljande kaffet visar också att Andréés våghalsiga expedition fortfarande fascinerar många människor.

Tillsammans med Andréé deltog Nils Strindberg och Knut Fraenkel, den senare som ersättare för Nils Ekholm, som hoppade av äventyret efter att Andréé hade ignorerat flera av hans förslag till förbättringar av ballongen.

Den 11 juli kl. 13.20 1897 startade man från Danskön. Den 14 juli slog ballongen ned på packisen på grund av nedisning och förlust av vätgas genom det kinesiska sidan som ballongen var sydd av. I oktober beslöt expeditionen att övervintra på Vitön, där man också mötte döden. Dödsorsaken har forskarna tvistat om - trikiner av dåligt kokat isbjörnskött, blyförgiftning av konserverburkarna eller ihjälrivna i sitt tält av isbjörnar.

För den som vill veta mer rekommenderas P O Sundmans *Ingenjör Andréés luftfärd* från 1967 och Bea Uusmas *Expeditionen; Min kärlekshistoria* från 2013.

Frasses frågespalt

Fråga: Den nya DNA-tekniken intresserar mig. Min faster sa alltid att vi Johanssoner var släkt med Gustav Wasa. Om detta går att bekräfta, är vi då rättmätiga ägare till Wasabrödkoncernen?

Svar: Utan tvekan - ja. Ett litet problem föreligger dock med de nuvarande ägarna till den gamla svenska koncernen. På grund av otillräckliga kunskaper om den svenska historien har det italienska företaget inte velat erkänna Gustavs intressen i företaget.

På gående fot åtager jag mig dock uppdraget att i Europadomstolen driva till fall till framgång. Insätt endast 1,2 miljoner kr på *Frasses Plåt, Smide och Juridisk rådgivning*, så har du dina miljoner som i en liten ask.

Glöm inte bort att då och då gå in på NSFF:s hemsida.

Där finns många värdefulla register där du kan söka efter dina anförander.

www.norrtelje-sff.se

Du hittar också reportage och foton från föreningens olika arrangemang.

Där kan du också se vilken litteratur föreningen givit ut som du kan berika ditt bibliotek med.

Har du flyttat? Glöm inte att anmäla din nya adress!

Mormors morfar var kolportör

En kolportör var en kringresande lekmanapredikant – i vissa fall var detta också förenat med bokförsäljning. För en av mina anfäder, min mormors morfar, pågick förkunnandet i mitten av 1800-talet och han förenade sitt kall med att vara bonde i byn Vallsbo i Ockelbo socken.

På 1800-talet var det nog inte helt lätt att vara lekman på området, för från år 1726 och fram till 1858 gällde något som hette konventikelplakatet. Betydelsen av det var, att förbud rådde mot att hålla uppbyggelsemöten utan ledning av en präst. Min mormors morfar hette **Erik Andersson**, född i byn Mörtebo i Ockelbo 1819, och han jobbade som dräng på olika gårdar i Ockelbo socken i Gästrikland under ungdomsåren. År 1845 var han dräng hos en bonde i Norrbo, i västra delen av Ockelbo och hos vilken ett predikomöte hölls en söndagseftermiddag. Predikare var en välkänd kolportör, smed och murare från Hälsingland, som hette Jonas Uhrus. Denne var jämn-gammal med Erik Andersson. Enligt en artikel i Ockelbo Hembygdsförenings skrift "Pålsgården" (1989) står det:

Det andliga uppvaknandet gav honom (Erik Andersson) en tid av stor glädje, men följdes senare av en lång period av andlig kamp och nöd, vilket framgår av hans efterlämnade dagbok. Detta innan sanningen om frälsningen i Kristus Jesus gick upp för honom i hela sin fullhet.

Efter sin omvändelse kände han sig manad att träda fram och vittna om sin Herre och sin Gud. Hans troende vänner uppmanade honom därför att framträda som förkunnare. Erik måste alltså ha varit en mycket god talare. Han inledde också sin evangeliska gärning, "för vilken han ägde så sällsynt rika gåvor", står det bland annat i artikeln. Ofta kunde han tydligen predika i både två eller tre timmar vid varje möte och han var "en mästare i att använda sig av bilder och liknelser".

För mig, som återger det här, känns hela skeendet fullständigt främmande och man behöver kanske inte vara ateist, som jag själv är, för känna så. Men vid mitten av 1800-talet var ju kunskapsspridning och kommunikation helt annorlunda än vad de är idag. Det fanns inte så värst mycket att välja på.

Jag vet att konstnären och skribenten Gunnar Brusewitz, som ju bodde i Roslagen under de senare åren av sitt liv, i en bok har berättat om hur prästerna gärna ägnade sig åt svavelosande domedagspredikningar för att skrämja församlingsborna till gudsfruktan och blind underkastelse. De hotade sina församlingar med evig förbannelse under de utdragna och obligatoriska predikningarna. Prästerna hade ju dessutom en enorm auktoritet, framförallt bland de enfaldiga och fattiga, dem som inte kunde läsa en bok och aldrig skulle våga ifrågasätta alla de vidskepligheter och fördomar som tutades i dem.

Om nu kolportörerna kom och i sina predikningar hade en mildare ton och som ingav hopp om en ljusare framtid, så var det nog inte så konstigt att fler och fler kom för att lyssna på dem.

Några missionshus fanns det inte vid den tid då kolportörerna verkade ute i bygderna, men det fanns alltid någon bonde som ställde lokal till förfogande och sommartid kunde man hålla möten i det fria. Av någon anledning verkade kolportören Erik Andersson ofta i Folkare härad i östra Dalarna och där inräknades Avesta stad, Krylbo, Grytnäs, By och Folkärna. Prosten och riksdagsmannen Axel Aurén såg mötena som värdefulla bidrag till kyrkans andliga liv och han lär ha yttrat: "Nu har man hört vad en bonde duger till, när Guds ande har fått makt över honom." Hur omtyckt Erik Andersson än var, undgick han inte att en gång bli anmäld för brott mot konventikelplakatet. Det var 1856. Handlingarna i målet gick ända upp till justitiekanslersämbetet. Något beslut i frågan kom inte förrän 1859, men just året innan hade konventikelplakatet upphört att gälla.

Erik Andersson var en aktiv karl, eftersom han företog hela 48 missionsresor åt olika håll under 12 års tid. Det blev 25 resor norrut och 23 söderut. Han besökte Hälsingland, Uppland, Västmanland Dalarna och Södermanland. Mest tid tillbringade han dock i Gästrikland och särskilt då i hemsöcken Ockelbo.

Nedan ses artikelförfattarens mormor Märta Charlotta Lindberg, dotterdotter till kolportören.

Under de tider han vistades hemma var han lika ivrig att sköta sitt jordbruk, "som att samla kärvar till de himmelska ladorna", som det står i artikeln. Hans evangelisation skulle dock komma till ett tidigt slut. Sista gången han predikade i Ockelbo var på nyårsdagen 1866. Strax efteråt insjuknade han i smittkopporna, som var en inte alltför vanlig farsot vid den tiden, och han dog i sitt hem i Vallsbo den 29 januari 1866, endast 47 år gammal. Som ung pojke tillbringade jag några veckor de flesta somrarna i granngården till det hemman som Erik Andersson hade drivit, men jag har inget minne av att någon skulle ha berättat om den ovanlige evangelisten. Min mormor måste ju ha haft några minnen efter sin morfar.

Roland Palmquist

Konstnären Johan Tirén i Länna

Johan Tirén hette en välkänd svensk konstnär, som flyttade med sin familj till trakten av Harkrankboda i Länna socken i början av 1900-talet. Platsen döptes till Tirsta av uppenbara skäl. Johan Tirén föddes 1853 i Själevad i Västernorrlands län och vid sjuårsåldern flyttade han med familjen till Oviken i Jämtland, där hans far hade fått tjänst som kyrkoherde. Johans yngre bror, som hette Karl, blev också han konstnär så småningom.

Efter sin studentexamen utbildade Johan sig på Tekniska Skolan i Stockholm och under åren 1877-1880 förkovrade han sig på Konstakademien i Stockholm, vilket följdes av konststudier i bland annat Frankrike. I sitt skapande kom han till en början att bli Oviken trogen, dit han återvände 1883. Främst kom han att skildra det norrländska fjällandskapet och samernas liv.

Johan Tirén hade ett starkt rättspatos och var engagerad för samernas rättigheter. Bland annat skapade han år 1892 en stark målning som hette Lappar tillvaratager skjutna renar. Han lyckades få tavlan uppsatt i Andra kammarens klubbрум i Riksdagen, varför tavlan blev ett inlägg i en omfattande diskussion om motsättningarna mellan bofasta samer i Härjedalen – en debatt som kallades kulturkampen. Målningen var motiverad av olaglig avskjutning av samernas renar, vilket påstås hade anstiftats av en maktfullkomlig brukspatron, William Farup på Ljusnedals bruk. Som en lite kuriös detalj kan nämnas, att Friluftsförbundet välkända logotyp (kallad Vildmannen) baseras på Tiréns teckning Den skidande lappen.

Gift med konstnärinna

Tirén hade 1884 gift sig med konstnärinnan *Gerda Rydberg*, född 1858 i Stockholm. Troligtvis hade paret träffats vid Konstakademins kurser i trakten av Mariefred. Hon var samtida med Jenny Nyström och illustrerade många sagoberättelser och skapade liksom Jenny Nyström en hel del jul- och nyårskort. Hon målade främst landskap och genretavlor – vanligen med samemotiv – och finns representerad på Nationalmuseum i Stockholm.

Paret fick sonen *Nils Tirén* född 1885 i Oviken samt dottrarna *Kristina (Stina)* 1886, *Karin* 1887 och *Eva Elisabet* 1890, samtliga födda i Stockholm. Både Nils och Stina valde bana som bildkonstnärer, medan Karin blev musikhörsledare och Eva Elisabet konsertsångerska.

Familjegrav på Länna kyrkogård

Om Stina Tirén har jag inte lyckats få fram andra fakta, än att hon var född i Stockholm 1886 och att hon avled 1951, dessutom har noterats, att hon hade studerat vid Konstakademien i Stockholm. Men när det gäller Nils Tirén kan man med fog påstå, att hans alster blev mycket välkända och spridda över hela vårt land. Vid vilken exakt tidpunkt familjen flyttade till Harkrankboda i Länna är svårt att få rätt på, men man vet

att Johan Tirén avled där i augusti 1911 – endast 58 år gammal – och att han då hade varit ledamot av Konstakademien sedan år 1900. Hans hustru Gerda dog också i Harkrankboda, året var 1928.

Familjen Tirén finns begravd på Länna kyrkogård i Norrtälje kommun och gravplatsen är synnerligen elegant markerad med en stor, gjuten häll i järn i slutningen nära kyrkans södra sida. Förutom namnen på Johan och Gerda Tirén finns där också namnen på barnen Nils, Kristina, Karin och Eva Elisabet.

Officersutbildad mästeryskytte

Enligt Svensk biografisk handbok (1925) var konstnären Nils Tirén född i Oviken i Jämtland den 19 augusti 1885. Han tog studenten 1904 och blev underlöjtnant vid fortifikationens reserv 1907, alltså en föregångare till ingenjörstrupperna, signaltrupperna och Fortifikationskåren inom Försvarsmakten. Han befordrades till löjtnant 1914 men tog avsked redan 1918.

Han hade en egen konstutställning i Stockholm 1918 och gjorde en studieresa till Tyskland och Italien 1921. Vid Norrtälje stads jubileumsutställning 1922 (Norrtälje 300 år) arrangerade han en jaktutställning. Frivilliga skytterörelsen (den statsunderstödda skytterörelsen i Sverige) hade han tillhört sedan år 1900 och han blev faktiskt mästeryskytte i Stockholms län 1922 och 1923. Jägareförbundets hederstecken i guld fick han äran att ta emot, liksom ett flertal andra hederstecken, exempelvis i fältskjutning.

Autentiska djurbilder som läromedel

Bildkonstnär står Nils Tirén noterad som i olika källor. Han målade djur i miljö och arbetade fram avbildningar i färg till ett 80-tal zoologiska planscher med svenska däggdjur och fåglar, avsedda för skolbruk. Sveriges allmänna folkskolläraförbundet (SAF) bidrog på olika sätt till att förnya och förbättra hjälpmedlen i skolarbetet – man kunde ju vid den tiden inte ens ha en aning om vad den digitala utvecklingen så småningom skulle föra med sig.

Under en period vid skelskiftet 1900 utgav man en illustrerad förteckning över undervisningsmaterial, eftersom man ansåg att statens officiella lista inte vara tillräcklig. Vid sekelskiftet år 1900 anlätade därför stiftelsen Julius Kronberg och senare också Nils Kreuger och Nils Tirén – på 1930-talet dessutom Olle Hjortberg – för att framställa skolplanscher och tavelserier, vilka reproducerades för skoländamål. Och säg den människa – låt oss säga född före 1970 – som inte sett djurplanscher ifrån sin skolkämbäl.

Målningssvit i Norrtälje

På tomten där Norrtälje Stadshotell kom att ligga låg vid 1700-talets slut ett av Kronans brännvinsbrännerier.

Norrtälje stad uppförde just där år 1891 vad man då kallade Nya Stadshotellet, vilket fick italiensk renässansstil ut mot Lilla torget. Tack vare en generös donation från handlanden E. G. Stenberg fick staden medel till bygandet.

Fastigheten har flera gånger byggts om och slutade dessvärre att fungera som hotell på 1990-talet. Numera är fastigheten i privat ägo och har byggts om till bostäder. Intressant är, att på 1930-talet utförde just Nils Tirén en hel svit målningar med motiv från Roslagen i hotellets lobby. Av målningarna kan delar möjligen finnas kvar ännu.

Två äktenskap

Nils Tirén gifte sig för första gången omkring 1918-1920 med Agnes Charlotta Brunberg, född 1899 i Bergshamra, Länna och deras dotter Wera Brunberg föddes 1920 i Bergshamra. Av allt att döma bodde konstnären vid den tiden i Bergshamra. Andra giftet kom 1927 med Svea Viola Sandström och med henne fick Nils dottern Inga Kristina Tirén 1931. Det är okänt när och hur första äktenskapet upplöstes.

En uppgiftskälla säger, att Tirén avled den 16 mars 1935 vid "Psyk. Sjukh., Stockholm (AB)" medan det i en annan källa påstås, att han avled i Gävle. Konstnären var bara 49 år vid sin bortgång.

Skröna eller sanning?

Någon berättade en gång för mig – vem och när har jag tyvärr inte lagt på minnet – att en person i slakten Tirén skulle ha uppträtt lite ovanligt här i lännatrakten. Han (?) lär ha ridit omkring i märklig klädsel och uppträtt på ett mycket avvikande sätt. Om detta verkligen är sant vet jag alltså inte. Men ifall någon som läser det här skulle veta mer om den saken så skulle jag uppskatta att få kännedom om det.

Roland Palmquist

Har du tips på artiklar eller notiser till Anbladet?

Hör av dig till redaktionen!

Kompletteringar till dödboken

När Anna-Lena Hultman var i Norrtälje och föreläste på stadsbiblioteket om emigrantforskning talade hon också om sitt arbete med den kommande dödboken.

Många församlingar är bristfälligt redovisade och behöver kompletteras. Detta sker till största delen genom ideellt arbete av idoga släktforskare. Den nya dödboken skall utkomma i augusti 2014.

I Norrtälje kommun fattas uppgifter för många församlingar. Vilka de är framgår av förbundets hemsida www.genealogi.se. Klicka på förbundsinfo och därefter Namn åt de döda.

Man väljer sedan Stockholms län och Norrtälje kommun. Nedanstående församlingar i vår kommun har således luckor i redovisningen av döda på dödsboken. Observera att luckorna avser vissa tidsspann, som redovisas på förbundets hemsida enligt ovan.

Björkö-Arholma

Estuna

Frötuna

Roslags-Bro

Rådmansö

Singö

Skederid

Söderby-Karl

Vätö

Uppdateringen bör kunna göras med hjälp av Arkiv-Digital eller SVAR säger Anna-Lena, som hoppas på att kunna ge ut en betydligt mer heltäckande skiva i augusti.

Hör av er, ni som vill hjälpa till med detta arbete!
U.J.

Medarbetare i Anbladet?

Nu har du schansen att bli medarbetare i Anbladet och nå ut till en vid läsekrets i vår egen och andra släktforskarföreningar.

Kanske har du en bild på någon släkting som du tycker är bra eller från en gökotta när seklet var ungt eller var för inte en lagbild från kvarterets fotbollslag?

Helst skall du känna till namnen på de människor som finns på bilden och litet kring det sammanhang vari den är tagen.

Skicka in den, helst i digital form, till Anbladet med så mycket uppgifter du har så publicerar vi den under vinjetten bilden. Om du inte kan skanna den i minst 300 dpi, så skicka in den ändå, så gör redaktionen det.

Mingelkväll på stadsarkivet

Den 28 november 2013 hade NSFF inbjudit till en mingelträff på stadsarkivet. Kvällens program bestod av två korta inlägg av Birgit Söderman och Jan Faith-Ell.

Birgit berättade om betydelsen av att utnyttja muntliga källor i sin släktforskning. Med stor värme berättade hon om sin morfar Karl Johansson, som vid 96 års ålder, glasklar i huvudet gav Birgit mycket uppgifter om tidigare generationer. Två år senare, 1979 gick han bort i en ålder av 98 år, fortfarande lika klar i huvudet. Alla uppgifter han förmedlat till Birgit visade sig också vara helt korrekta. Ett lysande exempel på vad man kan få ut av tidigare generationer om man passar på.

Kvällens andre talare var Jan Faith-Ell, som berättade om helt andra och mycket modernare källor, nämligen DNA-tekniken och dess möjligheter att spåra anfäder.

En man kan spåra far, farfar osv men också mor, mormor osv. En kvinna endast mor, morfar etc, men båda mycket långt tillbaka i tiden. Man kan beställa ett DNA-test från Family Tree i Texas och i svaret får man en lång lista på förslag på tänkbara släktingar, som man själv får följa upp. Givetvis får man bara matchningar från andra personer som skickat in sina DNA-test.

Den som vill veta mer kan köpa Magnus Bäckmans bok *Genvägar*, som finns att köpa på förbundets hemsida rötter.

DNA-spårning av Bureätten

Den för alla släktforskare så bekanta Bureättens historia har med hjälp av DNA-tekniken fått en ny vinkling.

Riksantikvarien Johannes Bureus (1568-1652) gjorde på 1600-talet en seriös släktutredning med hjälp av intervjuer och lyckades kartlägga släkten tillbaka till 1400-talet. De flesta Bureättlingar tillhörde de självägande böndernas krets såväl under 1500-talet som under 1600-talet. Från 1500-talets mitt var dock flera släktmedlemmar verksamma som präster och kronotjänstemän.

På 1620-talet adlades tre bröder, Andreas, Jonas och

Olof Bure, som alla hävdade att de tillhörde den mytomspunna släkten Bure. Nu har DNA-test på ättlingar till den riktiga Bureätten och till den adliga Bureätten jämförts av ett amerikanskt företag som gör gentester åt privatpersoner. Dessa visar att den adliga Bureätten inte alls härstammar från samma förfäder som den korrekta Bureätten.

Johannes Bureus skulle ha varit glad om han levtt nu och fått konstatera att falskariet med de tre brödernas släktskap med Bureätten blivit uppklatat.

